

섹션 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.18

ICC CASE MATRIX: МОЖЛИВИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Пашковський Микола Іванович

кандидат юридичних наук, доцент, науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою
*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України*

УКРАЇНА

Російська агресія проти України, що триває з лютого 2014 року, супроводжується масовим вчиненням російськими військовими та іншими агентами російської федерації грубих порушень міжнародного гуманітарного права (МГП), що в міжнародному кримінальному праві кваліфікуються як воєнні злочини, а за ст. 438 КК України – як порушення законів та звичаїв війни. З широкомасштабним збройним вторгненням росії в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року, зріс і масштаб вказаних порушень, як в кількісному, так і географічному вимірах та в оцінці завданої шкоди життю і здоров'ю цивільного населення і захисників України, їх власності, економіці України, що порушує питання про забезпечення відповідальності осіб, які причетні до цих порушень.

Зважаючи на особливості правил про прийнятність справ Міжнародному кримінальному суду через дію принципу комплементарності очевидно, що більшість цих порушень, як й інших порушень міжнародного гуманітарного права будуть розслідуватися та переслідуватися правоохоронними й судовими органами України. У зв'язку з цим особливе значення має рівень професійної підготовки їх працівників: слідчих, прокурорів, суддів, підготовки адвокатів (як захисників та представників) для ефективної реалізації завдань, визначених у ст. 2 КПК України у контексті кримінальних проваджень про порушення міжнародного права, тобто за ст.ст. 437-442 КК України.

В науковій літературі вже неодноразово зверталися до окреслення проблематики кримінальних проваджень за ст. 438 КК України [1, 2, 3], відповідальні за цей напрям керівники зауважували на тому, що система спеціалізованих підрозділів з розслідування та переслідування злочинів, вчинених у зв'язку зі збройним конфліктом інтенсивно та екстенсивно почала розбудовуватися лише після 24 лютого 2022 року, існуючі до цього т.зв. Департамент «війни» Офісу Генерального прокурора, спеціалізовані підрозділи в Луганській і Донецькій обласних прокуратурах і в прокуратурі Автономної Республіки Крим, хоча і розумілися на цій категорії проваджень [4], однак ресурсно не могли забезпечити процесуальним керівництвом розслідування неймовірної кількості нових порушень МГП (станом на 20 листопада 2023 року в ЄРДР зареєстровано 110 174 випадки порушень законів та звичаїв війни [5]). Потребувала розбудови й система спеціалізованих підрозділів в органах

досудового розслідування. Паралельно відбувається підготовка суддів для забезпечення справедливого розгляду цих кримінальних проваджень.

Зростання професіоналів, залучених до цих кримінальних проваджень, виявили необхідність їх принципової перепідготовки, зважаючи на міжнародно-правовий характер криміналізації діянь за ст. 438 КК України, що пов'язано, насамперед з отриманням необхідним базових знань з МГП, розуміння особливостей кваліфікації за ст. 438 КК України з застосуванням договірних норм МГП, застосування цих норм з урахуванням тлумачення, що надано міжнародними кримінальними судами й трибуналами для забезпечення узгодженості та наступності національної правозастосовчої практики у цій сфері.

Крім того, інтелектуальну та технічну допомогу Офісу Генерального прокурора (ОГП) в організації та проведенні вказаних розслідувань надає широке коло міжнародних та національних експертів з МГП та міжнародного кримінального права, як асоційованих з певними формальними утвореннями при ОГП, так і незалежними, що діють при неурядових організаціях, наукових установах чи самостійно. В процесі своєї діяльності вони ініціативно чи за запитом органів досудового розслідування та органів прокуратури, судів генерують значну кількість науково-правових висновків, які мають важливе значення у формуванні належних практик з розслідування та переслідування порушень МГП. Наразі вже сформовано декілька стандартів у тому числі в кооперації з НУО (наприклад JustGroup, Truth Hounds [6, 7]) та інших керівництв з досудового розслідування вказаних злочинів та їх судового розгляду, наприклад завдячуючи одній з програм USAID [8].

У зв'язку з цим, очевидно стала потреба у забезпеченні кримінальних проваджень за ст. 438 КК України (та й за іншими міжнародними злочинами, зважаючи на їхню взаємоінтегрованість) електронною експертною системою – базою знань для професійних учасників цих кримінальних проваджень з метою систематизації, структуризації усіх знань про цю предметну сферу з прицілом на забезпечення єдності правозастосовної практики, своєчасного виявлення відкритих проблемних питань і науково-експертного їх вирішення. Окрім того, така база знань спроможна виконати роль і навчальної платформи для нових професіоналів, що залучатимуться у цю сферу.

У зв'язку з цим важливим для врахування є досвід створення та розбудови експертної системи для міжнародних кримінальних судів і трибуналів, а саме ICC Case Matrix — «програмної платформи, яка надає користувачам юридичну інформацію про міжнародне кримінальне право, допомагає впорядковувати матеріали справ і керувати доказами, а також містить структуру бази даних для поєднання права і фактів у основних справах про міжнародні злочини» [9].

ICC Case Matrix була створена і розроблена групою експертів Центру досліджень і політики міжнародного права (Centre for International Law Research and Policy (CILRAP)), Міжнародного кримінального суду (МКС) та інших партнерських організацій. Проєкт розпочався у 2002 році як спільна ініціатива Офісу Прокурора МКС та CILRAP з метою розробки програмного інструменту, який би допоміг МКС у його роботі в галузі міжнародного кримінального права та правосуддя.

ICC Case Matrix була розроблена на основі поєднання правових досліджень, програмної інженерії та зворотного зв'язку з користувачами.

Правове дослідження включало збір та аналіз відповідних джерел міжнародного кримінального права, таких як Римський статут, юриспруденція МКС та прецедентне право інших міжнародних і національних судів. Ще у 2013 році ICC Case Matrix надавала доступ до понад 7600 сторінок формату A4

дайджесту з більш ніж 52 000 вказаних, упорядкованих на основі елементів злочинів у Статуті МКС. Важливу роль у проведенні та систематизації таких досліджень відіграли радники – провідні експерти з міжнародного кримінального та гуманітарного права, що діють під егідою Case Matrix Network (CMN), відділу Центру досліджень і політики міжнародного права (CILRAP). CMN своєю чергою виступає консультативним центром, що надає консультації з питань стратегії переслідування воєнних злочинів.

Розробка програмного забезпечення включала розробку та впровадження зручного інтерфейсу, структури бази даних та пошукової системи, які б дозволили користувачам отримувати доступ до правової інформації та керувати нею.

Зворотний зв'язок з користувачами включав тестування та оцінку ICC Case Matrix різними групами користувачів, такими як прокурори, судді, адвокати, науковці та студенти, а також врахування їхніх пропозицій та зауважень при розробці програмного забезпечення.

ICC Case Matrix і з того часу кілька разів оновлювалася та вдосконалювалася, додавалися нові функції та мови.

Наразі Case Matrix інтегрована з вебресурсом ICC Legal Tools, є його послугою [9]. ICC Legal Tools [10] містить повну колекцію правових джерел з міжнародного кримінального права (68 000 документів) [11] та підтримується Європейським Союзом, Данією, Фінляндією та Нідерландами, а також волонтерами з європейських та американських університетів.

Викладене дозволяє зробити висновок, що аналогічної системи потребують і національні правоохоронні органи й суди, які відповідальні за кримінальні провадження про міжнародні злочини. Також її діяльність має бути забезпечена відповідним експертною спільнотою (радниками чи редакторами системи) і функціоналом зворотного зв'язку, щоб забезпечити розвиток систему на потреби практиків.

Тези підготовлені на виконання фундаментальної теми «Теоретико-правові проблеми цифровізації кримінального провадження в Україні» (№ державної реєстрації в УкрІНТЕІ: 0121U114401).

Список використаних джерел:

- [1] Задоя, К. П. (2017). Кримінальна відповідальність за воєнні злочини, вчинені на території Донбасу. Коментар до першого вироку українського суду в справах про порушення законів і звичаїв війни (стаття 438 Кримінального кодексу України). *Юридичний вісник України*, (33 (1153)), 12–13.
- [2] Гловюк, І. В. (2023). Кримінальне провадження щодо воєнних злочинів: виклики та відповіді. *Право України*, (5), 85–99.
- [3] Антонюк, Н., & Мазур, М. (2023). "Інші порушення законів та звичаїв війни" (проблеми тлумачення та застосування ст. 438 Кримінального кодексу України). *Право України*, (5), 101–116.
- [4] *Рік розслідування воєнних злочинів. Інтерв'ю з Юрієм Белоусовим, Начальником Департаменту війни ОГП [текстова версія]*. (2023, 2 березня). Сайт про кримінальну юстицію простою і зрозумілою мовою – JustTalk. <https://justtalk.com.ua/post/rik-rozsliduvannya-voennih-zlochiv-intervyu-z-yuriem-belousovim-nachalnikom-departamentu-vijni-ogp-tekstova-versiya>
- [5] *Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ*. (2023, 20 листопада). Офіс Генерального прокурора України. <https://www.gp.gov.ua/storage/uploads/e5268709-aa46-47a4-a5d1-ed4d46d657e0/warcrime-20112023ua.jpg>
- [6] Пашковський, М. І., Крапивін, Є. О., Яворська, В. В., Постолюк, М. М., Коваль, Д. О., Павлюк, А. В., Белоусов, Ю. Л., Атаманчук, С. М., Лисенко, Д. Л., Лещенко, А. Л., & Петренко, С. І. (2023). *Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина. Схвалено методичною радою, протокол засідання від 16.03.2023 № 3, затверджено Генеральним прокурором України 28.04.2024*. Офіс Генерального прокурора. https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyina.pdf

- [7] Пашковський, М. І., Крапивін, Є. О., Яворська, В. В., Постоловська, М. М., Коваль, Д. О., Слободянюк, М. І., Белоусов, Ю. Л., Атаманчук, С. М., Лисенко, Д. Л., Лещенко, А. Л., Петренко, С. І., & Циб, Р. Я. (2023). *Стандарти розслідування воєнних злочинів. Незаконне позбавлення волі та катування. Схвалено методичною радою, протокол засідання від 16.03.2023 № 3, затверджено Генеральним прокурором України 28.04.2024.* Офіс Генерального прокурора. https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_katuvannya.pdf
- [8] *Настільна книга судді: Матеріали для розгляду справ про міжнародні злочини.* (2023). Програма USAID «Справедливість для всіх», Global Rights Compliance.
- [9] *ICC Case Matrix: Case Matrix Network.* (б. д.). Home: Case Matrix Network. <https://www.casematrixnetwork.org/icc-case-matrix/>
- [10] ICC Legal Tools. (б. д.). ICC Legal Tools. <https://www.legal-tools.org/>
- [11] *A new Case Matrix service is now available online in Arabic, English, French and Spanish.* (2013, 1 листопада). International Criminal Court. <https://www.icc-cpi.int/news/new-case-matrix-service-now-available-online-arabic-english-french-and-spanish>.
-